

অঙ্গজ প্ৰণালীৰে আমৰ খেতি

ভাৰতবৰ্ষত উৎপন্ন হোৱা বিভিন্ন ফল-মূলৰ ভিতৰত আমৰ স্থান প্ৰথম। আমৰ জনপ্ৰিয়তা, ব্যৱহাৰ আৰু খ্যাতিৰ বাবে আমক ফল-মূলৰ ৰজা বুলি আখ্যা দিয়া হয়। যদিও জাতবিশেষে আমত নিহিত থকা উপাদানসমূহৰ তাৰতম্যতা দেখা যায় তথাপিহে অপৈনত কেঁচা ফলক নিহিত থকা উপাদানসমূহ হ'ল শতকৰা হিচাবত জলীয় অংশ ৯০ ভাগ, মাংসাহাৰ ০.৭ ভাগ, চৰ্বী ০.১ ভাগ, শ্বেতসাৰ ৮.৮ ভাগ, কেলচিয়াম ০.০১ ভাগ, ফচফৰাচ ০.০২ ভাগ, লো প্ৰতি ১০০ গ্ৰামত ৪.৫ মিলিগ্ৰাম, খাদ্যপ্ৰাণ 'ক' ১৫০ আই.ইউ. খাদ্যপ্ৰাণ 'গ' ৩ মিলিগ্ৰাম, ৰাইবোফ্লোবিন ৩০ মাইক্ৰগ্ৰাম (চি.এছ.আৰ. ১৯৬২)। বিভিন্ন খাদ্য সামগ্ৰী প্ৰস্তুতকৰণতো আমৰ ব্যৱহাৰ হয় যেনে জাম, জেলি, চৰবত, পাপৰ আদি তৈয়াৰত পকা আম, আছাৰ, চাটনি আদি বনোৱাত কেঁচা আম ইত্যাদি।

ভাৰতবৰ্ষত আম খেতিৰ অন্তৰ্গত মাটিকালি হ'ল প্ৰায় ৮,৪৯,৭০০ হেক্টৰ আৰু মুঠ উৎপাদনৰ পৰিমাণ হ'ল প্ৰায় ৭৫,৯০,০০ টন। অসমৰ মাটি আৰু জলবায়ু অনুকূল হোৱাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত অসমত বিভিন্ন জাতৰ আমৰ খেতি হয়। সমীক্ষামতে অসমত আমৰ খেতি কৰা মাটিকালি হ'ল প্ৰায় ৩০,৭৮০ হেক্টৰ আৰু উৎপাদনৰ হাৰ ২,৫৩,৪৭০ টন।

সাধাৰণতে ফল-মূলৰ উৎপাদন বৃদ্ধিৰ বাবে আৱশ্যক হোৱা মৌলবিলাক হ'ল উন্নতজাত নাইবা ৰোৱা সামগ্ৰীৰ ব্যৱহাৰ, অধিক ঘনত্বৰ বাগান স্থাপন, উন্নত কৃষি প্ৰণালী প্ৰয়োগ আদি। অসমত হোৱা বিভিন্ন জাতৰ ফল-মূলক লৈ যেনে আম, মধুৰীআম, আলমখী, বগৰী আদিক লৈ অধিক ঘনত্বৰ বাগান স্থাপনত যথেষ্ট সুযোগ আছে এইক্ষেত্ৰত চাপৰ জাতৰ গুৰিগছ নিৰ্বাচনৰ প্ৰয়োজন।

আম যিহেতু অধিক পৰাগসংযোগকাৰী গছ সেয়েহে গুটিৰ পৰা উৎপন্ন হোৱা পুলিবিলাকৰ বাঢ়ন আৰু ফলৰ উৎপাদন মাতৃগছতকৈ যথেষ্ট তাৰতম্য হয়। গছবিলাকৰ উৎপাদন বৃদ্ধি পালেও ফলৰ আকৃতি আৰু মানদণ্ড আশানুৰূপ নহয়। পুলিবিলাক ৰোৱাৰ পৰা ফলধৰা অৱস্থালৈকে যথেষ্ট সময়ৰো প্ৰয়োজন। গছবিলাকৰ আকৃতি প্ৰকাণ্ড হোৱাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত গছবিলাকত পোক-পতঙ্গ বেমাৰ আদি নিয়ন্ত্ৰণৰ লগতে ফল চপোৱাত অসুবিধা হয়। সেয়েহে গছবিলাকৰ বাঢ়ন আৰু ফলোৎপাদন উপযুক্ত মানদণ্ডৰ পাবৰ নিমিত্তে অঙ্গজ প্ৰণালীৰে বিস্তাৰণ কৰাৰ প্ৰয়োজন।

অঙ্গজ প্ৰণালীৰে বিস্তাৰণ ঘটালে ৰোৱাৰ পুলি সংখ্যা বঢ়াব পাৰি লগতে মাতৃগছৰ হুবহু বৈশিষ্ট্য, পোক পতঙ্গ আৰু বেমাৰ আক্ৰমণৰ প্ৰতিৰোধ, কম সময়ত কম উচ্চতাত ফল উৎপাদন, বিভিন্ন জলবায়ুত সংস্থাপন, সুস্থ সবল গছ উৎপাদন, নিম্ন উৎপাদনৰ গছ অধিক উৎপাদনক্ষমলৈ পৰিৱৰ্ত্তন, ত্ৰুটি গছ সংশোধন আদি কৰিব পাৰি।

অঙ্গজ প্ৰণালীৰে বিস্তাৰণ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত গছৰ ডাল অংশৰ ভূমিকা অতি উল্লেখযোগ্য। ডাল অংশ নিৰ্বাচনত সতৰ্কতা অৱলম্বন কৰিবলগীয়া দিশসমূহ হ'ল -

- (১) কেইবাবছৰো ধৰি মাতৃগছৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ নিৰীক্ষণ কৰা।
- (২) মাতৃগছজোপা সুস্থ সবল আৰু উৎপাদনক্ষম হোৱা।
- (৩) গছৰ ফলৰ আকৃতি আৰু গুণাগুণ উন্নত মানদণ্ডৰ হোৱা ইত্যাদি।

বিস্তাৰণ প্ৰণালীসমূহ :

(১) ভিনিয়াৰ গ্ৰাফটিং : আমৰ অঙ্গজ প্ৰণালীৰে বিস্তাৰণ ঘটোৱা ক্ষেত্ৰত এনে প্ৰণালীয়েই প্ৰশস্ত কিয়নো এনে প্ৰণালী সহজসাধ্য আৰু ব্যয়ো কম, এই প্ৰণালীত মাতৃগছৰ পৰা ডাল অংশ কাটি আনি জোৰাকলমৰ বাবে প্ৰস্তুত কৰা গুৰি পুলিত লগাব পাৰি। জোৰাকলম কৃতকাৰ্য্যতা লাভ কৰিবলৈ যাওতে ডাল অংশ নিৰ্বাচনত বিশেষ গুৰুত্ব দিব লাগে। ডাল অংশৰ বয়স ৩ - ৪ মাহৰ মাহৰ লগতে সক্ৰিয় মুকুল থকা হ'ব লাগে। জোৰা লগোৱাৰ ১ সপ্তাহৰ আগতেই ডাল অংশত থকা পাতবোৰ আঁতৰাই পেলাব লাগে।

সাধাৰণতে পাত্ৰত নাইবা পুলিবাৰীত উৎপাদন কৰা পুলিতহে এনে প্ৰণালী ব্যৱহাৰৰ বাবে উপযোগী। পুলিবিলাকৰ উচ্চতা ২০-২২ ছে.মি. হলেই গা-গছৰ একাষে প্ৰায় ৫ ছেণ্টিমিটাৰ দৈৰ্ঘ্যত এটা হেলনীয়াকৈ কাটি তাৰ পৰা কাঠসহ বাকলি আঁতৰাই খাজকাটি ল'ব লাগে ঠিক সেই অনুক্ৰমে ডাল অংশতো অনুৰূপ খাজ কাটি পুলিগছৰ

কটা অংশত ভালকৈ জোৰালগাই বান্ধি দিব লাগে যাতে দুয়ো অংশত থকা কেমবিয়াম সংস্পৰ্শত আহে। ইয়াৰ পিচত ২০০-৩০০ গছ জোকৰ এলকাথিন বচীৰে ১৫ ছে.মি. বহলকৈ বান্ধি দিব লাগে। চাব লাগে যাতে ডালৰ আগ অংশ বাহিৰ ওলাই আহে। কলম কৰাৰ ৩ সপ্তাহৰ পিচত যেতিয়া গচৰ ডাল অংশ বাঢ়িবলৈ ধৰে তেতিয়াই পুলিৰ ওপৰ অংশ কাটি আঁতৰাই পেলাব লাগে। তেনে কৰিলে আগ অংশত থকা কলিটো সোনকালে বাঢ়িবলৈ ধৰে। কলম কৰাৰ ২-৩ সপ্তাহৰ অন্তত বন্ধা বচীবিলাক আঁতৰাই পেলাব লাগে। এই ক্ষেত্ৰত সাধাৰণতে নিৰ্বাচন কৰা ডাল অংশৰ দৈৰ্ঘ্যতা ২.৫ ৰ পৰা ১০ ছে.মি. হোৱাৰ প্ৰয়োজন।

(২) এপিকটাইল গ্ৰাফটিং এনে প্ৰণালীত আমৰ গুটিবিলাক ভেটিত ৰুই গজাৰ ৪-৮ দিনৰ ভিতৰত হোৱা পুলিবিলাকেই গুৰিপুলি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। পোন প্ৰথমতে গুটিবিলাক বালি ভেঁটিত ৰাখি তাৰ ওপৰত ৫-৭.৫ ছে.মি. ডাঠকৈ পাতসাৰ দি গজিবলৈ দিব লাগে। গজি উঠাৰ ৮-১৫ দিনৰ ভিতৰ পুলিবিলাক ভেটিৰ পৰা উঠাই ঘৰৰ ভিতৰত ৰাখি ৫ ছে.মি. উচ্চতাত খাজ আকৃতিত কাটি লৈ তাতে ঠিক সেই আকৃতিতে কাটি অনা ডাল অংশ লগলগাই ২০০ গজ ডাঠ পলিথিন বচীৰে ভালকৈ বান্ধি দিব লাগে। কলম কৰাৰ পিছতেই পুলিবিলাক মাটি আৰু গোবৰ সাৰ (১:১) অনাপাতত মিহলাই প্ৰস্তুত কৰি ৰখা পলিবেগত ৰুব লাগে। পুলিবিলাক যাতে বদ বৰষুণৰ পৰা নিৰাপদ হয় তাৰ বাবে আংশিক ছাঁ দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে লগতে মাজে সময়ে পানী দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। এনে প্ৰণালী ব্যৱহাৰ কৰি কম সময়ৰ ভিতৰত যথেষ্ট সংখ্যক পুলি উৎপাদন কৰিব পাৰ।

(৩) চফ্ট উদ গ্ৰাফটিং : এনে প্ৰণালীত গুটিৰ পৰা গজা পুলিবিলাকৰ বয়স এবছৰীয়া লগতে নতুনকৈ ওলোৱা পাতবিলাকৰ বৰণ তামবৰণীয়া হ'ব লাগে। যিজোপা গছৰ পৰা ডাল অংশ সংগ্ৰহ কৰা হয় ডালবিলাকৰ বয়স ৩-৪ মাহৰ লগতে ডালত স্পষ্টকৈ দেখা কলি থাকিব লাগে। কলি থকা ডাল অংশ মাতৃগছৰ পৰা কটাৰ এসপ্তাহৰ আগতে ডালত থকা পাতবিলাক আঁতৰাই পেলাব লাগে। আনহাতে কলম কৰিবলগীয়া গুৰি পুলিৰ ওপৰ অংশত নতুনকৈ ওলোৱা ডাল পাত গুচাই দিব লাগে। খাজ আকৃতিত প্ৰস্তুত কৰি লোৱা গুৰি পুলি আৰু ডাল অংশ ভালকৈ লগ লগাই ২০০ গজ ডাঠ পলিথিন বচীৰে ভালকৈ বান্ধি দিব লাগে। সাধাৰণতে এনে প্ৰণালী সম্পাদন কৰা উপযুক্ত সময় হ'ল জুলাই-আগষ্ট মাহৰ ভিতৰত।

(৪) কলিকলম : কলিকলম কম খৰচতে কৰা অন্য এক অঙ্গজ বিস্তাৰণ প্ৰণালী। সাধাৰণতে জুন মাহেই কলিকলম কৰাৰ উপযুক্ত সময়। সুপ্ত কলিতকৈ সক্ৰিয় কলিৰ দ্বাৰা কলিকলমৰ অধিক কৃতকাৰ্যতা লাভ কৰিব পাৰি। কলিকলম কৰা ডাল, কলম কৰাৰ ২ সপ্তাহৰ আগতেই কাটি লব লাগে। বিভিন্ন কলি কলম প্ৰণালীৰ ভিতৰত পেটচ্ বাডিংয়েই উত্তম। কলিকলম কৰাৰ ১০ দিনৰ পিছত কলমৰ ওপৰ ডাল অংশ কৰি সফলতা লাভ কৰিব পাৰি।

(৫) ডাল কটা আৰু ডালধৰা প্ৰণালী : যদিও ব্যৱহাৰিক ভিত্তিত এনে প্ৰণালী সাধাৰণতে কৰা নহয় তথাপি পৰীক্ষামূলক ভিত্তিত পোৱা গৈছে যে ১০ বছৰীয়া বয়সৰ গছৰ ডাল কাটি শতকৰা ৫০ ভাগ কৃতকাৰ্যতা লাভ কৰিব পাৰি। অৱশ্যে এই ক্ষেত্ৰত কটা অংশ পোহৰ নপৰাৰ ব্যৱস্থা ৰখা আৰু গছ বৃদ্ধিকাৰক পদাৰ্থ ইনডল বিউটাৰিক এচিড ৫০০ পিপি এমৰ লেও বনাই কটা অংশত প্ৰয়োগ কৰি অধিক কৃতকাৰ্যতা লাভ কৰিব পাৰি। পিট মিচ আৰু বালি (১:১) অনুপাতত মিহলাই শিপা ওলোৱা মাধ্যম হিচাবে আটাইতকৈ উপযোগী কঠিন কাঠৰ ডাল অংশ ব্যৱহাৰ কৰি তাত সঘনাই বাষ্পাকৃতিত পানী ছতিয়াই শিপা ওলোৱাৰ কৃতকাৰ্যতা লাভ কৰিব পাৰি।

সাধাৰণতে ডালধৰা প্ৰণালী কম প্ৰয়োগ কৰাহে দেখা যায়। পৰীক্ষামূলকভাৱে প্ৰমাণ পোৱা গৈছে যে মাতৃগছৰ ডালত ২.৫ ছে.মি. বহলকৈ আঙুঠিৰ আকৃতিত বাকলি এৰাই তাত শিপা মাধ্যম অৰ্থাৎ মাটি আৰু গোবৰ (১:১) অনুপাতত মিহলাই স্থাপন কৰি কৃতকাৰ্যতা লাভ কৰিব পাৰি। শিপা মাধ্যম স্থাপন কৰাৰ পিছত পলিথিন বচী নাইবা বস্তাৰে বান্ধি দিব লাগে। মাজে সমজে শিপা মাটি যাতে শুকাই নাযায় তাৰ বাবে পানী ছটিওৱাৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। সাধাৰণতে ডালধৰাৰ ২-২^১/_২ মাহৰ ভিতৰত শিপা ওলাবলৈ ধৰে। বহুতো ক্ষেত্ৰত গেছ বৃদ্ধিকাৰক পদাৰ্থ IBA আৰু NAA ব্যৱহাৰ কৰিও শিপা ওলোৱাত ইন্ধন যোগাব পাৰি।

কলম দিয়া পুলি নিৰ্বাচন :

সাধাৰণতে আমৰ বাগান স্থাপন কৰাৰ আগতে নিৰ্বাচিত পুলিবিলাক নিৰ্দ্ধাৰিত মানদণ্ডৰ হ'ব লাগে। কলম দিয়া পুলিবিলাক পোন আৰু পুলিবাৰীত কমেও এবছৰ থাকিব লাগে। যিবিলাক পুলিৰ বয়স পুলিবাৰীত মাথোন ১-২ মাহৰ, তেনেবিলাক পুলি সংগ্ৰহ কৰিব নালাগে তেনে কৰিলে পুলিবিলাক মৰি যোৱাৰ সম্ভাৱনীয়তা থাকে। কলম লগোৱা অংশ পৰিষ্কাৰ আৰু নিখুত হ'ব লাগে আৰু মাটিৰ পৰা কমেও ২২ ছে.মি. উচ্চতাত হ'ব লাগে। ডাল অংশত কোনো শুকাই যোৱা অংশ থাকিব নালাগে। কলম দিয়া পুলিবিলাক ৰোগমুক্ত আৰু সুস্থ সবল হ'ব লাগে।

সাধাৰণতে যিবিলাক পুলিবাৰীত উন্নত জাত আৰু নিৰোগী মাতৃ গছৰ পৰা কলম পুলি তৈয়াৰ কৰে তেনেবোৰ পুলিবাৰীৰ পৰা কলম পুলি সংগ্ৰহ কৰিব লাগে। এই ক্ষেত্ৰত মাতৃগছ নিজেই নিৰ্বাচন কৰি তাৰে পৰা কলম পুলি উদ্ভাৱন কৰিব পাৰিলে বেচি ভাল হয়।

(উৎস : অসম কৃষি বিশ্ববিদ্যালয়, যোৰহাট - ৭৮৫ ০১৩)